

Βυζαντινή Λογοτεχνία

- **Μιχαήλ Ψελλός: Χρονογραφία**
- **Βίος αγίου Ηλία του Νέου**

Ευάγγελος Β. Τσακνάκης

Φοιτητική Εργασία (ΕΛΠ4785, ΑΠΚΥ)
Αθήνα, 10-2012

Περιεχόμενα:

Α΄ Μέρος: Η Χρονογραφία του Μιχαήλ Ψελλού

Εισαγωγή

- i. Τα χαρακτηριστικά της συγγραφικής τέχνης του Μιχαήλ Ψελλού
- ii. Ο τρόπος με τον οποίο σκιαγραφεί τις προσωπικότητες των αυτοκρατόρων και οι πολιτικοφιλοσοφικές αντιλήψεις του Ψελλού
 - α. Ρωμανός Γ
 - β. Μιχαήλ Δ΄

Επίλογος

Β΄ Μέρος: Ο Βίος του αγίου Ηλία του Νέου

Εισαγωγή

- i. Τα στοιχεία του αγιολογικού λόγου
- ii. Τρόποι οι οποίοι επιχειρούν να προσδώσουν οικουμενικές διαστάσεις στον άγιο Ηλία του Νέου,

Επίλογος

Βιβλιογραφία

Α΄ Μέρος: Η Χρονογραφία του Μιχαήλ Ψελλού

Εισαγωγή

Ο Μιχαήλ Ψελλός (περ. 1018-1078 μ.Χ.) συνέθεσε τη *Χρονογραφία*¹ η οποία αποτελεί εξαιρετικά πολύτιμο και πολύπλευρο κείμενο.² Πρόθεση του Ψελλού ήταν η συγγραφή βίων των αυτοκρατόρων στα πρότυπα του Πλουτάρχου και του Σουητώνιου, όμως η υποκειμενικότητά του επισκίασε ως ένα βαθμό το έργο του.³ Στην παρούσα εργασία, μελετώντας τις βασιλείες του Ρωμανού Γ΄ (1028-1034) και του Μιχαήλ Δ΄ (1034-1041), θα επιχειρήσουμε να αναδείξουμε τα χαρακτηριστικά της συγγραφικής τέχνης του Μιχαήλ Ψελλού. Στη συνέχεια, θα εξετάσουμε τους ιδιαίτερους τρόπους με τους οποίους σκιαγραφεί τις προσωπικότητες των δύο αυτοκρατόρων, συζητώντας τις φιλοσοφικές και πολιτικές αντιλήψεις του.

¹ Βλ. Ψελλός, Μ. 2004. *Χρονογραφία*. μτφρ. Καραλής, Βρ. «Στην παρούσα μελέτη χρησιμοποιείται η συγκεκριμένη βιβλιογραφική πηγή». Για τον Ρωμανό Γ΄ βλ. τ. 3^ο, σ.σ. 112-161 και για τον Μιχαήλ Δ΄ βλ. τ. 4^ο, σ.σ. 162-239.

² Ψελλός (2004), σ.12.

³ Ο.π., σ.16.

i. Τα χαρακτηριστικά της συγγραφικής τέχνης του Μιχαήλ Ψελλού

Η *Χρονογραφία* του Ψελλού ήταν η πρώτη προσωπική ιστορία της εξελιχθείσας ιστοριογραφίας, η οποία από την απλή παράθεση των γεγονότων περιλάμβανε πλέον αφηγήσεις του προσωπικά βιωμένου, πρόσφατου παρελθόντος.⁴ Δεν μπορεί, όμως, να χαρακτηριστεί ως ιστορία ούτε και να καταταχθεί σε ένα συγκεκριμένο είδος, αφού μοιάζει με προσωπικά απομνημονεύματα.⁵ Ο Ψελλός χρησιμοποίησε την τεχνική εκείνη κατά την οποία τα συγγράμματά του, με το απλούστερο ύφος τους, θα τύγχαναν ευρύτερης ανάγνωσης και αποδοχής, ενώ θα συνέβαλλε στην πνευματική και πολιτική κυριαρχία της εκκλησίας.⁶ Τα πρόσωπα περιγράφονται ως αληθοφανή ανθρώπινα όντα, απαλλαγμένα από το επικό μεγαλείο των ψευδοαρχαίων ηρώων που δέσποζε στα κείμενα των δύο προηγούμενων αιώνων.⁷

Σε αρκετά σημεία του έργου του, ο Ψελλός αναφέρεται συχνά στην ιστορία του: «όπως θα αποκαλύψει η ιστορία μου» (3:1) ή «θα φανερώσει η ιστορία μου στη συνέχεια (4:24). Βέβαια, τις περισσότερες φορές η συνέχεια της «ιστορίας» του δεν ανταποκρίνεται σ' αυτές τις δηλώσεις. Δεν παραθέτει πολιτικά ή στρατιωτικά συμβάντα, αλλά σκιαγραφεί ήρωες.⁸ Αναφέρεται επιλεκτικά μόνο στους πολέμους των Ρωμαίων με τους Σαρακηνούς και τους Βουλγάρους, ενώ και σ' αυτές τις περιπτώσεις παραθέτει τις υποκειμενικές του εκτιμήσεις για τα αίτια της έναρξης των πολεμικών επιχειρήσεων. Στο έργο του Ψελλού, επηρεασμένο από το ρεύμα της εποχής του, εντοπίζονται νατουραλιστικά στοιχεία. Έτσι, ο Ψελλός έδινε ιδιαίτερη σημασία στην εξωτερική περιγραφή των προσώπων.⁹ Περιγράφει το κάλλος του προσώπου και του σώματος του Μιχαήλ, καθώς και τα ωραία χαρακτηριστικά του (3:18). Στο ίδιο πλαίσιο περιγράφει και την ασθένεια του Ρωμανού,¹⁰ τον οποίο ο Ψελλός είχε προλάβει να γνωρίσει προσωπικά (3:24-25).

Η ασθένεια του Ρωμανού, επίσης, εντάσσεται και στο πλαίσιο της περιγραφής των αλλαγών των χαρακτήρων από τον χρονογράφο,¹¹ αφού ο αυτοκράτορας από ένα σημείο κι έπειτα άλλαξε πολιτική διστακτώντας το λαό και τη σύζυγό του (3:6). Ο Ψελλός δεν αναζητεί τα αίτια αυτής της αλλαγής, δεδομένου ότι ο Ρωμανός άλλαξε πολιτική λόγω των αλληπάλληλων καταστροφών που έπληξαν την αυτοκρατορία.¹² Ο δε

⁴ Kazhdan (2004), σ. 308.

⁵ Mango (2002), σ. 289.

⁶ Harris, (2005) σ.σ. 133-146.

⁷ Kazhdan (2004), σ. 322.

⁸ Kazhdan (2004), σ. 309.

⁹ Ο.π., σ.σ. 318-9.

¹⁰ Ο.π., σ. 321.

¹¹ Mango (2002), σ. 289.

¹² Ψελλός (2004) σ. 123, υποσημ. 3.

ωραίος Μιχαήλ Δ΄ μόλις ανέβηκε στο θρόνο έγινε σοβαρός και ευσυνειδήτος ηγεμόνας (4:9).¹³

Πέρα από τους χαρακτήρες των αυτοκρατόρων, ο Ψελλός περιγράφει ακόμη και άλλα πρόσωπα με γλαφυρό τρόπο,¹⁴ σε βαθμό που αγγίζει τα όρια του κουτσομπολιού,¹⁵ κάτι που πετυχαίνει ιδιαίτερα με τη χρήση της αόριστης αντωνυμίας «κάποιος». Για παράδειγμα πληροφορήθηκε από κάποιον πως ο ίδιος ο βασιλιάς υπέβαλε μόνος στον εαυτό του τη βεβαιότητα πως η Ζωή δεν είχε ερωτικές σχέσεις με τον Μιχαήλ, ενώ κάποιος άλλος τον πληροφορήσε ότι ο Ρωμανός δεν θιγόταν ιδιαίτερα από τις ερωτικές ορέξεις και απολαύσεις της βασίλισσας (4:23). Ακόμη, ο χρονογράφος παραθέτει αυτολεξεί τα λόγια τρίτων παρόλο που δεν επρόκειτο για δημόσιες αγορεύσεις τους. Για παράδειγμα ο αδελφός του Μιχαήλ Δ΄ είπε στη Ζωή «είμαστε νεκροί αν καθυστερήσει η αναγόρευση του Μιχαήλ» (4:2).

Εικόνα 1: Ο Μιχαήλ Ψελλός (αριστερά) με τον μαθητή του, αυτοκράτορα Μιχαήλ Ζ΄ Δούκα Παραπινάκη.

Δίνει ακόμη έμφαση στη φυσική και ηθική περιγραφή των ηρώων.¹⁶ Στη Ζωή, η οποία έπραξε σύμφωνα με το ερωτικό της πάθος και όχι με τη λογική της (4:2), στον ευνοχό Ιωάννη (4:12-14), αφιερώνοντας μεγάλο μέρος της αφήγησής του, στον καίσαρα Μιχαήλ, καθώς και στο οικογενειακό του περιβάλλον (4:26-29).

Το έργο του διακρίνεται για την ελεύθερη δομή του,¹⁷ ελευθερία η οποία γίνεται ιδιαίτερα αισθητή στο κεφάλαιο για τον Μιχαήλ Δ΄ όταν επιστρέφει ξανά στα σημεία απ' όπου σταμάτησε με τις εξής παραθέσεις: «Η ιστορία μου θα γυρίσει πίσω στο σημείο που [...]» (4:8), «ας ασχοληθούμε με τον αυτοκράτορα» (4:16), «ας γυρίσουμε πάλι στον αυτοκράτορα» (4:31).

Επιπλέον, το α΄ ενικό πρόσωπο που ο Ψελλός χρησιμοποιεί πολύ συχνά συμβάλλει στην προβολή

του ίδιου του ιστοριογράφου. Φλυαρεί, συχνά, για τον εαυτό του, όπως για τις σπουδές του, τα πνευματικά του επιτεύγματα κλπ.¹⁸ Όταν ο συγγραφέας ακολούθησε τη νεκρική πομπή του Ρωμανού Γ΄ αναφέρει χαρακτηριστικά πως «γένι δεν είχε βγάλει ακόμη και μόλις είχε αρχίσει να διαβάξει τον Όμηρο» (4:4).¹⁹ Ο τρόπος του είναι ιδιαίτερα εικονοποιητικός και με τις ερωτήσεις που παραθέτει εντός της αφήγησής του προκαλεί την οικειότητα με τον αναγνώστη: «Ποιος από αυτούς που έζησαν έτσι πέρασε απαρατήρητος από τον αυτοκράτορα;» (4:34). Συγκρίνεται, ακόμη, με άλλους χρονογράφους και η επιχειρηματολογία που παραθέτει για να πείσει για τη δική του αλήθεια εστιάζει στο γεγονός ότι σε πολλές περιπτώσεις ήταν παρών, όπως τον καιρό της αυτοκρατορίας του Μιχαήλ Δ΄ (4:38). Τέλος, επεμβαίνει με αρκετά προσωπικά ηθικά διδάγματα καθ' όλη την αφήγηση των βίων των δύο αυτοκρατόρων.

ii. Ο τρόπος με τον οποίο σκιαγραφεί τις προσωπικότητες των αυτοκρατόρων και οι πολιτικοφιλοσοφικές αντιλήψεις του Ψελλού

α. Ρωμανός Γ΄

Από την αρχή ακόμη της αφήγησης του Ψελλού για τον Ρωμανό διαφαίνεται η εμπάθεια του συγγραφέα για τον αυτοκράτορα. Τον παρουσιάζει ως τυχοδιώκτη και εγωκεντρικό, αφού οραματιζόταν μια αυτοκρατορία με δυναστεία που θα ξεκινούσε από αυτόν (3:1) και ενώ είχε επιφανειακές και επιπόλαιες γνώσεις, πίστευε ότι κατείχε πολύ περισσότερες (3:2). Στη συνέχεια της αφήγησής του τον χαρακτηρίζει ως μη ωφέλιμο για την αυτοκρατορία. (3:4), καθώς και ως απατεώνα και καταχραστή των δημοσίων οικονομικών (3:15).

Σε κάθε ευκαιρία, κατά την προσωπογραφία του αυτοκράτορα, ο Ψελλός επεμβαίνει με τις δικές του αναφορές παραθέτοντας τις φιλοσοφικές και πολιτικές του αντιλήψεις. Αναφέρει, υποτιμητικά, πως οι λίγοι άνθρωποι των γραμμάτων της εποχής δεν εισχωρούσαν σε βάθος στη γνώση (3:2).

Η παύση της ορμής των Σαρακηνών, η έμπνευση μετριοπάθειας την ώρα του θριάμβου των βαρβάρων, καθώς και η σωτηρία του αλαζονικού αυτοκράτορα ήταν θέλημα Θεού (3:9). Ο σπάταλος χαρακτήρας του Ρωμανού κατακρίνεται από τον συγγραφέα και θεωρεί ότι η εικόνα της Θεομήτορος, που σώθηκε από τα βαρβαρικά χέρια, έδωσε θάρρος στον Ρωμανό όταν την αντίκρισε με ιδιαίτερη –φαινομενική όμως– ευλάβεια (3:10-11,13). Ο ιστοριογράφος παρεμβαίνει

¹³ Mango (2002), σ. 289.

¹⁴ Kazhdan (2004), σ. 309.

¹⁵ Mango (2002), σ. 289.

¹⁶ Ο.π., σ. 289.

¹⁷ Kazhdan (2004), σ. 309.

¹⁸ Mango (2002), σ. 289.

¹⁹ Για λόγους οικονομίας οι βιβλιογραφικές αναφορές για το έργο του Ψελλού θα παρατίθενται με τον εξής τρόπο: 4:4, ο αριθμός πριν το σύμβολο της άνω και κάτω τελείας αναφέρεται στον τόμο της Χρονογραφίας, ενώ ο αριθμός στη συνέχεια φανερώνει την παράγραφο στο συγκεκριμένο τόμο.

διατυπώνοντας για το Θεό ότι προσεγγίζεται μόνο με τον υπέρτατο Νου και με τη συμβολή της θείας επιφώτισης. Ο Ρωμανός, σε αντίθεση με τον Ψελλό όπως αφήνει να εννοηθεί, ήταν αδύνατον να κατανοήσει τις βαθύτερες αλήθειες, ενώ συζητούσε για θεολογικά ζητήματα μόνο για να αποδείξει την ευλάβειά του. (13:3). «Η τέχνη του μεταλλουργού εθεωρείτο ανώτερη από την ίδια τη φιλοσοφία» (3:14), αφού ο αυτοκράτορας αναλώθηκε στα υλικά πράγματα και στην προσπάθεια ανέγερσης ενός ομορφότερου ναού από τους προκατόχους του, ενώ όταν πέθανε απήλασε ένα μικρό μόνο μέρος στο σημείο που ενταφιάστηκε (4:5). Η υποτίμηση, λοιπόν, του Ψελλού για τα υλικά είναι εμφανής. Οτιδήποτε αντίθετο από τα χριστιανικά διδάγματα τα αποκαλεί «βλακείες», όπως τα γιατροσόφια που χρησιμοποιούσε η Ζωή προκειμένου να τεκνοποιήσει (3:5).

β. Μιχαήλ Δ΄

Ήδη, κατά την αφήγηση του Ψελλού για τον Ρωμανό, ο συγγραφέας αναφέρθηκε στα ωραία εξωτερικά χαρακτηριστικά του Μιχαήλ (3:18). Είναι ξεκάθαρο ότι ο Ψελλός έτρεφε κάποια συμπάθεια για τον Μιχαήλ, παρόλο που ο αυτοκράτορας υποκρινόταν τον ερωτευμένο με τη βασίλισσα. Ο Ψελλός δεν τον επαινεί γι' αυτό αλλά ούτε τον κατακρίνει. Τον δικαιολογεί, ωστόσο, επειδή ο Μιχαήλ φοβόταν τη γυναίκα που ήταν ικανή για κάθε είδους μηχανορραφία και έγκλημα (4:6). Παραμερίζει το αδίκημα της μοιχείας και το έγκλημα κατά του Ρωμανού και θεωρεί τον Μιχαήλ έναν από τους εκλεκτότερους αυτοκράτορες, λόγω του χαρακτήρα του (4:7). Τον θαυμάζει για την μετριοφροσύνη του και αναφέρει πως στα διαλείμματα της αρρώστιας του –των επιληπτικών κρίσεων– ασκούσε πολύ σωστή διοίκηση (4:19).

Ο συγγραφέας ξεκάθαρα γνωστοποιεί τις αντιλήψεις του για το Θεό, αποδίδοντας τις καθοριστικές αιτίες των μεγάλων γεγονότων στη θεία πρόνοια (4:30). Ο αυτοκράτορας θαύμαζε εκείνους τους φιλοσόφους που περιφρόνησαν τον κόσμο και εντρυφήσαν σε πράγματα που δεν είναι αυτού του κόσμου (4:34). Αυτούς τους φιλοσόφους θαύμαζε και Ψελλός, εννοώντας τους μοναχούς. Ο Μιχαήλ στράφηκε προς τη σωτηρία των ψυχών των ανθρώπων (4:36) και ο Ψελλός τον εγκωμιάζει. Στην πολεμική εκστρατεία κατά των Βουλγάρων, που επιλέγει ο Ψελλός να περιγράψει, ο αυτοκράτορας λόγω της θέλησης του Θεού κατάφερε να τους νικήσει. Έτσι, ο Βούλγαρος Αλουσιανός, ο οποίος, χωρίς να το θέλει, έγινε η αιτία της νίκης του αυτοκράτορα περιγράφεται από τον Ψελλό ως «ο κινήσας τούτον θεός μεταμόρφωσε τα ενάντια γεγονότα σε νίκη περήφανη του αυτοκράτορα» (4:45). Για τον Ψελλό «αποδείχθηκε ότι η προθυμία ανασταίνει

νεκρούς και ο ζήλος για τα καλά υπερνικά τη σωματική ατονία» (4:50). Τέλος, παρά την αντίθετη δήλωση του Ψελλού για την πρόθεσή του, πλέκει το εγκώμιο του Μιχαήλ (4:34) ο οποίος στράφηκε προς την πνευματική ζωή λίγο πριν από το θάνατό του. Τα πνευματικά έχουν σημασία μόνο και αναφέρει πως ο αυτοκράτορας κέρδισε την ανώτερη ζωή και καταξιώθηκε τη μακαριότητα των δικαίων (4:54), ενώ δεν έτυχε πολυτελούς κηδείας και ενταφιάστηκε στην εκκλησία (4:55).

Επίλογος

Η ελεύθερη δομή, το απλό ύφος, η περιγραφή κυρίως χαρακτήρων, ο σχολιασμός πράξεων με κακόβουλη διάθεση και η υποκειμενικότητα αποτελούν στοιχεία της συγγραφικής τέχνης του Ψελλού. Ο Ρωμανός Γ΄, τον οποίο αντιπαθούσε ο συγγραφέας, παρουσιάζεται ως κακός αυτοκράτορας, σε αντίθεση με τον Μιχαήλ Δ΄ που ήταν ένας από τους καλύτερους που άσκησαν την εξουσία. Ο δεύτερος, βέβαια, είχε στραφεί προς την πνευματική ζωή με τον τρόπο εκείνο που ο Ψελλός αποδεχόταν ως ορθό βάσει του χριστιανικού δόγματος.

Η *Χρονογραφία* του Ψελλού, λοιπόν, η οποία αν και δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως ιστορικό σύγγραμμα σίγουρα αποτελεί ένα σπουδαίο έργο γιατί μέσα από αυτήν σκιαγραφούνται χαρακτήρες και αντανακλώνται φιλοσοφικές και πολιτικές αντιλήψεις.

Βιβλιογραφία

Harris J. 2005. *Palgrave Advances in Byzantine History*, επιμ., Houndmills, Hampshire, μτφρ. Βασιλείου, Φ. (σ.σ. 1-15) United Kingdom: Palgrave Macmillan, σ.σ. 133-146.

Kazhdan, A.P. –Wharton Epstein, A. 2004. *Αλλαγές στον βυζαντινό πολιτισμό κατά τον 11ο και 12ο αιώνα*, μτφρ. Παππάς, Α. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.

Mango, C. 2002. *Βυζάντιο. Η Αυτοκρατορία της Νέας Ρώμης*, μτφρ. Τσουγκαράκης, Δ. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.

Ψελλός, Μ. 2004. *Χρονο Ό.π.γραφία*. μτφρ. Καραλής, Βρ. τ. Α΄. Αθήνα: Κανάκη.

Β' Μέρος: Ο Βίος του αγίου Ηλία του Νέου

Εισαγωγή

Ο Βίος του αγίου Ηλία του Νέου (+903) είναι ένα κείμενο το οποίο περιλαμβάνει όλα εκείνα τα στοιχεία που το καθορίζουν ως αγιολογικό. Στην παρούσα μελέτη παρατίθενται τα αγιολογικά στοιχεία του Βίου, καθώς και οι τρόποι με τους οποίους ο ανώνυμος συγγραφέας προσδίδει οικουμενικές διαστάσεις στον άγιο.

ι. Τα στοιχεία του αγιολογικού λόγου

Στο σύγγραμμα του άγνωστου συγγραφέα για τον *Βίο του αγίου Ηλία του Νέου*, το εγκωμιαζόμενο πρόσωπο έχει ιδιαίτερη σχέση με το θείο, η οποία αποτελεί στοιχείο αγιολογικού λόγου.²⁰ Ήδη, από την εισαγωγή του *Βίου* ο συγγραφέας αναφέρεται στα θαύματα του θεού, μέσω του αγίου, τα οποία πρόκειται να διηγηθεί (1).²¹ Περιγράφεται η ζωή του αγίου Ηλία από τη γέννησή του, κατά την οποία έλαβε το όνομα του Ιωάννου του Προδρόμου, ενώ μέχρι την ηλικία των οκτώ χρόνων ο θεός του είχε ήδη φανερωθεί, δίνοντάς του το προφητικό χάρισμα (3). Εξάλλου είναι χαρακτηριστικό των *Βίων* η περιγραφή ιδανικών και εξαιρετικών ανθρώπου από τη γέννησή τους έως και μετά το θάνατό τους.²² Έτσι, όταν το λείψανο του αγίου πέρασε από διάφορες επαρχίες συνέχισε να θεραπεύει αρρώστους από ψυχικές και σωματικές ασθένειες (73-74).

Τα οράματα που περιγράφονται στο *Βίο* λειτουργούν ως σύνδεσμος του αγίου με το θεό, ο οποίος είχε φανερωθεί στον Ηλία πριν από την ηλικία των οκτώ χρόνων (3). Μια θεία οπτασία (3), ο προφήτης Ανανίας (7-8), «εκείνος που τον καθοδηγούσε» (14), μία φωνή που άκουσε, (17) και οι απόστολοι (36), παρουσιάστηκαν στα οράματα του αγίου, αποτελώντας τον ποικιλόμορφο τρόπο επικοινωνίας του θεού με τον άγιο.

Όπως συμβαίνει σε κάθε *Βίο* αγίου, κάθε πράξη ερμηνεύεται από το συγγραφέα πάντοτε σε σχέση με τη θεία Πρόνοια.²³ Με τη θεία δύναμη, ο άγιος μάχεται με τις δυνάμεις του κακού και τις κατανικά (11, 27). Στα βασανιστήρια που υπέστη ο Ηλίας ή που επρόκειτο να υποστεί γλίτωσε και οι υπαίτιοι τιμωρήθηκαν με θάνατο από το θεό (13-14, 28, 64).

Ολόκληρη η ζωή του αγίου Ηλία διέπεται από προφητείες και θαύματα, που, διά του προσώπου του, ο θεός εφαρμόζει στους ανθρώπους. Εξ αρχής, ο συγγραφέας χαρακτηρίζει τον άγιο ως το θεοφόρο παιδί που ασκούσε τις προφητικές ικανότητες «με το θεόπνευστο στόμα του» (5). Τα ηπιότερα θαύματα αποτελούν οι δαισθήσεις θανάτων οικείων προσώπων (36, 39), οι προβλέψεις μελλοντικών ιδιοτήτων που θα αποκτούσαν οι άνθρωποι (37), ο χρόνος θανάτου προσώπων (67), οι προφητείες νικών και επιδρομών λαών έναντι άλλων (25, 38, 68), καθώς και καταστροφές πόλεων και εξοντώσεις λαών (50). Τα προφητικά, ωστόσο, όνειρα που έβλεπε, με την πάροδο του χρόνου μετατράπηκαν πλέον σε οπτασίες αφού «είδε» την πλημμύρα από το αίμα νεκρών, σηκώνοντας, συμβολικά, το ράσο του καθώς προχωρούσε (50).

Τα θαύματα του αγίου, στη συνέχεια μετατράπηκαν σε ιδιαίτερα εντυπωσιακά. Θεράπευσε αρκετούς ασθενείς από ανίατες ασθένειες (15, 16, 40, 54), παρακαλώντας το θεό (63). Με την προσευχή του, ο Ηλίας εξόντωσε τον Βράχιμο προκειμένου να τον αποτρέψει να καταλάβει την Κωνσταντινούπολη (53). Απελευθέρωσε αιχμάλωτο, μάλιστα, στον οποίο παρουσιάστηκε το ίδιο το πνεύμα του αγίου (55). Με την προσευχή του, παρουσιάστηκε πηγή με νερό στην έρημο για να ξεδιψάσει ο άγιος και ο Δανιήλ (60). Σταμάτησε ακόμη τον αέρα και τα κύματα της θάλασσας σώζοντας τους επιβάτες του πλοίου από βέβαιο θάνατο (39), ενώ όταν

²⁰ Βλ. Ευθυμιάδης (2012).

²¹ Βλ. *Βίος αγίου Ηλίου του Νέου*, μτφρ. π. Κοσμάς. 1993. «Στην παρούσα μελέτη χρησιμοποιείται η συγκεκριμένη βιβλιογραφική πηγή» και ο αντίστοιχος αριθμός στην κάθε παρένθεση υποδηλώνει τον αριθμό της παραγράφου του κειμένου.

²² Βλ. Ευθυμιάδης (2012).

²³ Ο.π.

ο άγιος προσευχόταν, ο ίδιος μετατρέπεται σε φωτιά (61).

Στον επίλογο, ο συγγραφέας αναφέρει τον σκοπό της συγγραφής του *Βίου*, ο οποίος εστίαζε στην πίστη των αναγνωστών στην αλήθεια και στη μίμηση του αγίου (76).

ii. Τρόποι οι οποίοι επιχειρούν να προσδώσουν οικουμενικές διαστάσεις στον άγιο Ηλία του Νέου

Η οικουμενικότητα του αγίου Ηλία του Νέου επιτυγχάνεται πρωτίστως με τα ταξίδια που πραγματοποίησε ο ίδιος κατά τη διάρκεια της ζωής του με σκοπό να διδάξει το λόγο και την αλήθεια του θεού μέσα από τις προφητείες και τα θαύματά του (46-48, 51). Ο συγγραφέας τονίζει, ακόμη, ότι ο άγιος κοιμήθηκε μακριά από τον τόπο καταγωγής του (68). Οι τόποι στην Αφρική και την Ασία (3, 18, 19, 21), καθώς και γενικότερα οι περιοχές της ρωμαϊκής επικράτειας αποτελούν μερικά μέρη στα οποία ταξίδεψε ο άγιος Ηλίας για να μιήσει ανθρώπους στον χριστιανισμό, να θεραπεύσει, να ξορκίσει δαιμονισμένους και να διδάξει την αληθινή πίστη (30). Η οικουμενικότητα του αγίου διέπεται από τη μεγάλη φήμη του (37) και την ταπεινοσύνη του ίδιου, καθώς και από την ανωτερότητα και τη σωτηρία της ψυχής έναντι στα υλικά πράγματα (31, 35). Η οικουμενικότητα επιτυγχάνεται ακόμη και από την πρόθεση του αγίου να μεταβεί σε ορισμένους τόπους παρόλο που δεν τα κατάφερε (22, 29). Επιπλέον, η ικετευτική επιστολή που απέστειλε ο άγιος στον αυτοκράτορα (69) αποτελεί ένα μέσο που συμβάλλει στην παρουσία του αγίου σε διάφορους τόπους με άλλη μορφή.

Στο όνομα της οικουμενικής σωτηρίας, ο άγιος με την προφητική του ικανότητα προέτρεψε τους λαούς να προφυλαχθούν από επιθέσεις εχθρών (6, 32, 38), ενώ επενέβη σε μια περίπτωση για να αποτρέψει την απειλή της Κωνσταντινούπολης (53).

Στα κηρύγματά του αγίου συμπεριλαμβάνονται ο στρατηγός των Θηβαίων Επαμεινώνδας και ο στρατηγός των Ρωμαίων Σκιπίωνας (49). Έτσι, ο συγγραφέας συνδέει το παρόν του αγίου με το ένδοξο παρελθόν, ενισχύοντας την οικουμενικότητα του αγίου Ηλία στα πλάτη του χρόνου.

Η «προαγωγή» του Δανιήλ από το συγγραφέα σε «αδελφό» του Ηλία, όταν ο άγιος αναπαύτηκε στα Καμίνια (70), προσδίδει μία άλλη διάσταση στην οικουμενικότητα του ετοιμοθάνατου αγίου, καθώς φαίνεται ότι ο λόγος του επρόκειτο να διαιωνιστεί μέσω του Δανιήλ.

Το ταξίδι του αγίου συνεχίστηκε και μετά το θάνατό του, καθώς το ανετηρέαστο από το χρόνο λείψανό του πέρασε από πολλές επαρχίες για προσκύνημα (73). Ακόμη, η προσέλευση προσκυνητών του λειψάνου από

οπουδήποτε στον κόσμο (74) και η επένδυση του αυτοκράτορα στη φήμη του μοναστηριού επισφραγίζουν την οικουμενικότητα του αγίου Ηλία του Νέου, το πνεύμα του οποίου θα προστατεύει τους ανθρώπους από κάθε κακό (75).

Επίλογος

Ο άγιος Ηλίας ο Νέος, λοιπόν, από μικρή ηλικία, έχει ιδιαίτερη σχέση με το θείο και τόσο η ζωή του όσο και η μεταθανάτια υπόστασή του, διέπονται σύμφωνα με τις επιταγές της θείας Πρόνοιας. Τα θαύματα που πραγματοποίησε εμφανίζονται στο *Βίο* αρχικά ως ήπια και στη συνέχεια ως ιδιαίτερα εντυπωσιακά, ενώ τα χριστιανικά διδάγματα του αγίου διακατέχουν το σύνολο του κειμένου. Διαπιστώνεται, λοιπόν, πως το εν λόγω κείμενο είναι αγιολογικό καθώς περιλαμβάνει όλα τα προβλεπόμενα στοιχεία. Η οικουμενικότητα του αγίου επιτυγχάνεται κυρίως από τα πολλά ταξίδια που πραγματοποίησε κατά τη διάρκεια της ζωής του, διδάσκοντας το λόγο του θεού. Διαφαίνονται όμως και άλλες διαστάσεις του ταξιδιού του με άλλα μέσα, όπως η επιστολή του προς τον αυτοκράτορα και η συνέχιση του κηρύγματός του μέσω του Δανιήλ από τη στιγμή που τον αποκάλεσε ως αδελφό του. Ακόμη και η ένταξη του αρχαιοελληνικού και ρωμαϊκού παρελθόντος στο λόγο του αγίου που παραθέτει ο συγγραφέας εξυπηρετεί τους σκοπούς της οικουμενικότητας.

Βιβλιογραφία

Βίος αγίου Ηλίου του Νέου, μφρ. π. Κοσμάς. 1993. Αθήνα: Ακρίτας, σ.σ.. 45-83.

Ευθυμιάδης, Στ. 2012. "ΕΛΠ 47: Βυζαντινή και Μεταβυζαντινή Λογοτεχνία", Στο E-class του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου «Λόγια Βυζαντινή Λογοτεχνία (8^{ος} – 15^{ος} αιώνας). Ημερομηνία πρόσβασης: 3.11.2011 <http://eclass.ouc.ac.cy/course/view.php?id=176>